

**Michal
Macháček**

VYŠEHRAĐ

GUSTÁV HUSÁK

Gustáv Husák

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.vysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Michal Macháček
Gustáv Husák – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA** a.s.

Michal Macháček

**GUSTÁV
HUSÁK**

Michal Macháček

**GUSTÁV
HUSÁK**

VYŠEHRA D

Foto na obálce:

**Oficiální portrét Gustáva Husáka jako místopředsedy
československé vlády (duben 1968)**

Národní muzeum, Oddělení novodobých českých dějin,
Sbírka Muzea dělnického hnutí, Fotografie.

Foto na str. 4:

Prezidentský portrét Gustáva Husáka (70. léta)

Národní muzeum, Oddělení novodobých českých dějin,
Sbírka Muzea dělnického hnutí, Fotografie.

Obsah

Poděkování	11
Pokus o úvod	15
Mladý radikál (1913–1938)	27
1.1 Dětský svět Augustína Husáka	28
1.2 Na cestě ke komunistickému hnutí	40
1.2.1 Komunistický kněz	51
1.2.2 Dobrý Slovák	58
1.3 Proti větru!	65
1.3.1 Raná aktivistická činnost	67
1.3.2 Studentský funkcionář	78
1.4 Člověk a svéhlavý komunista	92
1.4.1 Velká láska	96
Pragmatický odbojář (1938–1945)	101
2.1 Za republiku!	101
2.2 Naše hodina přijde	105
2.2.1 V Katyni? Nedobrovolný účastník zájezdu	124
2.3 Zpátky v ilegalitě	132
2.3.1 Zakladatel Slovenské národní rady	139
2.3.2 Organizátor povstání	143
2.4 Banskobystrický diktátor	151
2.4.1 Na hřebenech Nízkých Tater	157
2.5 Mezi českým lvem a sovětskou hvězdou	163
Zápasník o Slovensko (1945–1948)	179
3.1 Energický a neklidný	180
3.1.1 První rány z vlastních řad	189
3.1.2 Rudým lůdákem ve hře o voliče	200
3.2 Proti demokratům	211

3.2.1	Za smrt prezidenta a ministra aneb O přátelích z bratislavských vináren	219
3.2.2	Dobyvatel monopolu moci.	228
Buržoazní nacionalista (1948–1960)		239
4.1	Hledaný vnitřní nepřítel	240
4.1.1	Zklamán vítěz.	245
4.1.2	V soukolí, z něhož musí někdo ven	252
4.1.3	Kající	263
4.2	Na lavici obžalovaných.	268
4.2.1	Železný Gustáv	270
4.2.2	Soudní partie vlka v rouše beránčím	287
4.3	Vězeň číslo.	298
Muž budoucnosti (1960–1968)		317
5.1	Rehabilitovaný	325
5.1.1	Objektem Kolderovy komise	326
5.1.2	Objektem Barnabítek	331
5.1.3	Předčasná ofenzíva.	340
5.2	Historik	351
5.2.1	Obhájce Svědectví	356
5.2.2	Stýkání a potýkání nejen s Králem Václavem	360
5.3	Reformátor	370
5.3.1	Tribun lidu proti Novotnému	372
5.3.2	Duchovní i reálný otec federace	378
Normalizátor (1968–1977)		389
6.1	Dvojaký hráč.	389
6.2	Očima Moskvy	398
6.2.1	V Moskvě a Bratislavě.	400
6.2.2	Třináctá komnata aneb Brežněvův emisar	410
6.3	V čele KSČ	417
6.4	Prezident	433
6.4.1	Za fasádou jednoty.	434
6.4.2	Triumf	446
6.5	Viera	453
Odcházející konzervátor (1977–1991)		465
7.1	Apatický dosluhující	474
7.1.1	Sesazovaný realista	481
7.1.2	Osamělý pán Hradu	490

7.1.3 U sametového předání moci.	496
7.2 Důchodce bez důchodu.	509
7.2.1 V zápasu o duši	515
Pokus o závěr.	521
Národní komunista?	522
Úspěšný politik?	525
Historiografie	533
Husákovi historici – historiků Husák.	536
Zrazení historici	537
Dvorní historik.	542
Historik proti násilí	546
Prameny, soudobá literatura a historiografie	549
JUDr. Gustáv Husák, CSc. v datech	563
Ocenění a pocty JUDr. Gustáva Husáka, CSc.	566
Seznam zkratk	571
Seznam pramenů a literatury	574
Pramenné zdroje obrazové přílohy	607
Abstract	609
Jmenný rejstřík.	613

Poděkování

Předkládaná kniha by v této podobě nevznikla bez pomoci řady osob a institucí. V této souvislosti předně děkuji své *alma mater*, Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, zejména Ústavu českých dějin za poskytnuté zázemí, svému školiteli prof. Janu Rychlíkovi a doc. Marii Šedivé Koldinské za soustavnou důvěru, trpělivost a podporu.

Díky Mezinárodnímu Vyšehradskému fondu se mi naskytl možnost bádát pět měsíců ve Slovenské republice, kde se mi dostalo nemalé podpory a vskutku přátelského přijetí u tamějších historiků. Rád bych proto zvláště poděkoval pracovníkům hostitelského Historického ústavu Slovenské akademie věd, jmenovitě dr. Valeriánu Bystrickému a dr. Jozefu Žatkuliakovi, kteří již bohužel nejsou mezi námi. Během následného dvouměsíčního badatelského pobytu v Moskvě se mi podařilo prostudovat stěžejní archivní prameny ruské provenience, nestalo by se tak bez pomoci doc. Luboše Švece z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, prof. Zoji Sergejevny Něnaševové, prof. Jevgenije Fjodoroviče Firsova a dalších přátel z hostitelské Katedry dějin jižních a západních Slovanů Fakulty historie Moskevské státní univerzity M. V. Lomonosova a zároveň vstřícnosti pracovníků Ruského státního archivu soudobých dějin a Ruského státního archivu sociálních a politických dějin. Rád bych v této souvislosti rovněž poděkoval za velmi milé přijetí a pomoc pracovníkům Institutu slavjanověděníja Ruské akademie věd.

Nebylo vždy v minulosti a ani dnes není zrovna lehké být v příbuzenském vztahu s dr. Gustávem Husákem, ba nést jeho jméno v občanské legitimaci. O to větší poděkování a vděčnost patří z mé strany jeho rodině, zvláště jeho synovi Ing. arch. Vladimíru Husákovi. Nezapomenutelné pro mne jsou naše setkání, někdy až do nočních hodin probíhající rozhovory na bratislavské Kalvárii, při kterých byla také často přítomna jeho manželka dr. Kristína Husáková a švagrová Ing. Mária Husáková, kterým též děkuji za zajímavé podněty, ochotu a shovívavost. Vladimír Husák mi byl nápomocen nejen jako pamětník, ale rovněž mi umožnil studium množství písemností podléhajících archivnímu utajení, v neposlední řadě také rodinného archivu. Velká řada jedinečných materiálů tak vůbec poprvé mohla být díky jeho velkorysosti využita jako historický pramen a nesmírně tuto práci obohatila. Za vstřícnost, otevřenost a příjemná setkání také

děkuji důbravské rodině Gustáva Husáka, paní Agneše Husákové, Ing. Růženě Józsové, dr. Emilii Zeichmeisterové a jejich rodinám.

Za konzultace, vzpomínky a příjemná setkání děkuji nestorům české a slovenské historické vědy doc. Janu Galandauerovi, doc. Karlu Kaplanovi, prof. Janu Křenovi, prof. Robertu Kvačkovi, dr. Jozefu Jablonickému (†), doc. Jaroslavu Opatovi (†), prof. Vilému Prečanovi, dr. Janu Tesařovi, dr. Martě Vartíkové a prof. Viliamu Plevzovi, kterému rovněž vřele děkuji za umožnění studia v jeho osobním archivu. Velmi děkuji za vstřícnost a vzpomínky také všem pamětníkům: dr. Mikuláši Beňovi, prof. Petru Colotkovi, dr. Jozefině Darášové, panu Zdeňku Hořenímu, dr. Janu Fojtíkovi, panu Miloši Jakešovi, paní Kataríně Jakubčíkové, dr. Pavlu Kanisovi, Ing. Milanu Karvašovi, prof. Zoji Klusákové-Svobodové, doc. Ladislavu Košťovi, Ing. Karolu Kubíkovi, dr. Valentíně Vladimirovně Marjinové, prof. Milanu Matoušovi, dr. Vladimíru Millerovi, Ing. Tatjaně Pecháčové, prof. Ludmile Peterajové (†), Dobroslavu Pustajovi (†), Ing. Františku Šaldovi, paní Jarmile Štefančinové, dr. Lubomíru Štrougalovi, paní Nataše Tanské (†), dr. Petru Weissovi a mnohým dalším vzácným osobám, které si nepřály být jmenovitě uvedeny, ale byly nejednou nápomocny vzpomínkou či radou.

Velký dík patří historikům dr. Vojtechu Čelkovi z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a dr. Jozefu M. Rydlovi, předsedovi Konfederace politických vězňů Slovenska Petru Sandtnerovi a Ing. Janu Šoltovi za zájem a pomoc se zprostředkováním různých kontaktů a materiálů. Ing. Miroslavu Gregorovičovi, dr. Ondřeji Zelenkovi a Mgr. Sebastianu Aguasovi Maiselsovi vděčím za odborné konzultace a jazykové překlady. Panu faráři Mgr. Miroslavu Bederkovi z římsko-katolické farnosti Bratislava-Důbravka, historikům dr. Tomáši Černákov, Mgr. Ivanu Gubovi, dr. Josefu Hallovi, dr. Pavlu Horákovi, dr. Petru Chorvátovi, dr. Branislavu Kinčokovi, Martinu Mockovi, dr. Jiřímu Sukovi, dr. Marku Syrnému a divadelnici Slávě Daubnerové děkuji za zprostředkování některých pramenů. Paní Mgr. Daniele Olenočinové vyjadřuji vděčnost za usnadnění a zlepšení orientace v Důbravce, rodišti dr. Gustáva Husáka, a milá setkání.

Nevím, z čeho vycházejí tradované řeči o animozitách mezi archiváři a historiky, prodělal jsem zcela opačnou zkušenost, a to bez výjimky, přičemž jsem bádal asi v třiceti archivech. Archiváři a archivní instituce mi vycházeli všemožně vstříc a až nadstandardně mi vypomáhali, za což jim všem vřele děkuji. Jmenovitě bych rád poděkoval Národnímu archivu ČR, zvláště pracovníkům čtvrtého oddělení paní Miloslavě Buriánkové, dr. Aleně Noskové, dr. Aleně Šimánkové a dr. Františku Štverákovi a vedoucímu šestého oddělení dr. Jiřímu Křesťanovi. Taktéž děkuji Mgr. Magdaléně Brinckové z Literárního archivu při Slovenské národní knihovně, dr. Jozefu Klačkovi z Ústředního archivu Slovenské akademie věd, vedoucímu Archivu Kanceláře prezidenta republiky dr. Jakubu

Doležalovi, paní Zdence Garnotové a Mgr. Václavě Kalvasové z Archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, paní ředitelce dnes již bývalého Muzea dělnického hnutí dr. Libuši Eliášové a dr. Jiřímu Hoppemu, jenž spravuje část archivu Ústavu soudobých dějin AV ČR, v. v. i. Také děkuji pracovníkům knihoven, zvláště Národní knihovny ČR, Slovenské národní knihovny a Univerzitní knihovny v Bratislavě, rovněž paní Elišce Trávníčkové z knihovny Ústavu pro soudobé dějiny, dr. Haně Popelové z Náprstkova Muzea a Mgr. Matúšovi Fazekášovi za ochotu během studia v Krajanském muzeu Matice slovenské v Bratislavě.

V neposlední řadě vřele děkuji recenzentům prof. Robertu Kvačkovi, prof. Róbertu Letzovi a prof. Janu Rychlíkovi za cenné připomínky k rukopisu a nakladatelství Vyšehrad, jmenovitě jeho řediteli Ing. Pravomilu Novákovi, redaktoru dr. Filipu Outratovi a grafiku Ing. Vladimíru Vernerovi za trpělivost a péči, kterou věnovali vydání této knihy. Omlouvám se také a děkuji všem, kteří by si rovněž zasloužili osobně zmínit a které jsem ve výše napsaných řádcích neúmyslně opomněl.

Závěrem vyjadřuji největší **PODĚKOVÁNÍ** svým rodičům, kteří tento tvůrčí záměr dlouhodobě tolerovali a podporovali a jimž předkládanou knížku věnuji.

Karikatura Karla Trnky (*Listy*, prosinec 1989).

„Kdo se tedy mylil? Sama historie? Ta božská, ta rozumná? Ale proč by to vlastně měly být její omyly? Tak se to jeví jen mému lidskému rozumu, ale má-li historie vsutku nějaký vlastní rozum, proč by to musel být rozum bažící po spravedlnosti, rozum domáhající se lidského pochopení, rozum učitelovsky vážný? Co když historie žertuje?“

Milan Kundera (*Žert*, Praha 1967).

Pokus o úvod

„Budeme počúvať reči, budeme sa dívať na činy človeka, budeme si ich zrovnávať, budeme svojim rozumom i svojim svedomím kontrolovať každého človeka, kto sa chce v politickom živote zúčastniť. A ja vás prosím, tento istý kritický postoj, aby ste mali aj ku mne, a po čase posúďte, či som postupoval čestne, či som vás opil.“

Gustáv Husák¹

„Byl iniciátorem zmrtnělosti, vykonavatelem cizích instrukcí, autorem nehybnosti a šílené nudy, dirigentem národní apatie a podprůměrnosti duchovního života.“

Milan Šimečka²

„Bol múdry, nenormálne schopný, trpezlivý a pokorný. Husák bol nenormálny politik. To bol svetový politik.“

Jožo Ráž³

„Kdyby se byl věnoval chemii, fyzice, astronomii apod., mohli jsme možná mít dalšího nositele Nobelovy ceny. Ale pro historický úspěch v politice jen inteligence a pracovní zdatnost nestačí.“

Vladimír Kadlec⁴

„Husák ešte s niekoľkými si odsedel pár rokov pre takzv. buržoázny nacionalizmus, čo v bežnej reči by sa povedalo ‚odpor proti nadvláde Prahy a snaha po slovenskej neodvislosti‘.“

Jozef Kirschbaum⁵

¹ Archiv Rozhlasu a televízie Slovenska, videozáznam Zhromaždenie vysokoškolákov v PKO 19. 3. 1968, Bratislava.

² Milan ŠIMEČKA: *Konec nehybnosti*, Praha 1990, s. 9.

³ Karol SUDOR (ed.): *Jožo Ráž: Gustáv Husák bol svetový politik*, 6. 3. 2007, online: <http://kultura.sme.sk/c/3178092/jozo-raz-gustav-husak-bol-svetovy-politik.html>.

⁴ Vladimír KADLEC: *Podivné konce našich prezidentů*, Hradec Králové 1991, s. 320.

⁵ Jozef KIRSCHBAUM: *Boj slovenských pokolení o samostatnosť*, in: *Kalendár Kanadskej slovenskej ligy*, roč. 12, 1964, s. 32.

„Nerobme si ilúzie, on začal tie praktiky používať, aby neskôr aj jeho zomleli. Ale zase nebol krvilačný. Bol sice ‚železná ruka‘, ale nie krutovládca.“

Jozef Jablonický⁶

„Husák byl politik, který měl šanci, který by našel východisko ze situace v roce 1968 a podnikl by racionální kroky, aby nedošlo v Československu k vojenské okupaci. Husák byl politik, který odpovídal pokrokovým požadavkům doby.“

Lubomír Štrougal⁷

„To byl člověk moci. Jednoznačně. Fanatik politiky. Do dějin vejde jako černá figura.“

Jan Křen⁸

„Je muž moci, ale i muž hlubokých lidských tragédií. Za tragédii pokládám i to, že se o něm nemluví, že propadl do zapomnění.“

Jiří Pernes⁹

„Lze tu mluvit jistě o osobní Husákově tragédii, ale důležitější se mi zdá, že to byla nakonec tragédie pro národ...“

Zdeněk Mlynář¹⁰

„Môžeme a aj musíme jeho politike vytykať mnohé, ale nemôžeme poprieť, že za jeho éry Slováci dosiahli federáciu i cirkevnú provinciu.“

Imrich Kružliak¹¹

„To je iste pravda, lenže! – Husák jednoducho zneužil slovenský národný pohyb na svoj mocenský vzostup, a to spôsobom, ktorým podrazil národné hnutie slovenské takisto ako české.“

Jan Tesar¹²

⁶ Jozef JABLONICKÝ: *Fragment o histórii*, Bratislava 2009, s. 551.

⁷ Lubomír ŠTROUGAL: *Ještě pár odpovědí*, Praha 2011, s. 79.

⁸ AÚSD, Komise, R 67, *záznam rozhovoru s J. Křenem z 20. 6. 1990*, s. 12.

⁹ TV dokument Petra Lokaje *Ta lidská bezmoc moci*, Česká televize 2006.

¹⁰ Zdeněk MLYNÁŘ: *Mráz přichází z Kremlu*, Praha 1990, s. 241.

¹¹ Imrich KRUŽLIAK: Muž a doba. (K 65. narodeninám Dr. Jozefa M. Kirschbauma). [Původně uveřejněno v Bulletinu Svetového kongresu Slovákov č. 30 z roku 1978.], in: Blažej Belák – Peter Maruniak (eds.): *Jozef M. Kirschbaum (1913–1993)*, Martin 1995, s. 172.

¹² Jan TESAR: Namiesto úvodu, in: Andrej Ferko: *Balada o doktorovi Gustávovi Husákovi*, Bratislava 1997, s. 7.

„Husák je ochoten obětovat cokoli a kohokoli – zásady, sliby, program, přátele, spolupracovníky, nedávné politické partnery, své slovo, dobré jméno a čest, jen aby dosáhl, rozmnožil a pak uchránil to, na čem mu jediné záleží – moc a slávu.“

Vilém Prečan¹³

„Je mu možné vyčítat mnoho, ale největší výtky dělají ti, co nic nedokázali a nikdy nedokážou. Tato doba a doba budoucí zejména by potřebovala takovéto Husáky.“

Miroslav Štěpán¹⁴

„Gustáv Husák a jeho normalizátorská kamarila patria pred súd.“

Ladislav Mňačko¹⁵

„Naopak, prichádza čas prísnej, objektívnej analýzy ich činov, rozhodnutí. [...] Causu Husák nepredkladajme prokurátorom a sudcom, ale historikom, ktorí v tichu pracovne porovnajú všetky klady a zápory druhého prezidenta – Slováka.“

Ján Smolec¹⁶

„V každém okamžiku, kdy máte pocit, že se díváte na svět neutrálně, že váš pohled je neutrální, je třeba, abyste se sám sebe trochu bál.“

Václav Bělohradský¹⁷

Pokud jsem někomu, ať už historikovi, známému či náhodnému člověku, sdělil informaci, kým že se to vlastně zabývám, aniž bych se více snažil, strohá dvouslovní odpověď „Gustávem Husákem“ vzbudila ve většině případů zájem a přerostla v samostatné téma hovoru. Často přitom nenechala dotyčné chladnými a vybudila je i k obšírnějšímu vyjadřování vlastních názorů a hodnotících soudů. Různorodost reakcí oscilovala od vulgárního výraziva či neméně emotivního zaúkolování mé osoby, abych především vykreslil objekt mého zájmu co nejhůře, až k pohoršení nad tím, jakým způsobem dnešní média tendenčně prezentují bývalý režim a jeho politické aktéry, kteří by přitom v porovnání se

¹³ Vilém PREČAN: Gustáv Husák prezidentem ČSSR [25. 5. 1975], in: Milan Drápala (ed.): *V kradeném čase. Výběr ze studií, článků a úvah z let 1973–1983*, Brno 1994, s. 151.

¹⁴ TV dokument Petra Lokaje *Ta lidská bezmoc*.

¹⁵ Ladislav MŇAČKO: Zamatový rok [Národní obroda, 23. 10. 1990], in: *Výber*, 1990, č. 51–52, s. 34.

¹⁶ Viliam PLEVZA: *Vzostupy a pády. Gustáv Husák prehovoril*, Bratislava 1991, s. 8 a 10.

¹⁷ TV film Roberta Sedláčka *Václav Bělohradský: Nikdo neposlouchá*, ČT 2004.

soudobou situací a politikou spíše obstáli. Do značné míry jsem si nejednou vyslechl výše v citacích uvedené teze a argumentaci. Zaznamenal jsem ovšem i ohlasy u mladší generace, kde již zcela scházelo povědomí o tom, že nějaký Husák vůbec kdy byl.

Jedná se o přirozené jevy; jednak důsledek toho, že čas neúprosně pracuje a minulé děje i jejich tváře stále více upadají do zapomnění, jednak důsledek poměrně silné posmrtné životaschopnosti JUDr. Gustáva Husáka, CSc. (10. ledna 1913 – 18. listopadu 1991) či lépe řečeno jeho obrazu, který provázel a stále v nějaké podobě provází velkou část české a zejména slovenské společnosti. V posledních letech se přitom začíná o Husákovi stále více veřejně hovořit. Stává se objektem zájmu historiků, publicistů i umělců. Zádumčivě se na nás usmívá z televizních obrazovek, dokonce i z divadelních prken, která, jak se alespoň říkává, znamenají svět. Před několika lety rezonovalo sté výročí jeho narození, přičemž se uskutečnily vědecké konference či pietní setkání u jeho hrobu. Již pravidelně vzbuzuje rozruch také spor ohledně umístění Husákovy pamětní desky na jeho rodném domě v Dúbravce. A výčet rozhodně není u konce. Uvědomíme-li si, že Husák s různou intenzitou a v rozličných ohledech vstupoval šedesát let do česko-slovenského veřejného prostoru, nelze se divit, že se v něm pohybuje dodnes.

U české veřejnosti je Gustáv Husák nejčastěji spojován s kunderovskou úlohou *prezidenta zapomnění*, přičemž vzbuzuje rozporuplné, ale spíše – zdá se – negativní reakce. Slováci svého rodáka pojmají komplexněji a více si také připomínají předcházející s ním svázaná období a kauzy, bez jejichž znalosti lze porozumět jeho životu velmi omezeně. Politik, jenž se stal pro Čechy symbolem pro jednu periodu dějin, prožil na události bohatý a zároveň dramatický životní příběh, který je však opředen množstvím nevyjasněných otázek a *bílých míst*. Navíc v průběhu času vzniklo, jak to tak bývá v případech významných lidí, množství mýtů a polopravd, které byly umocněny měnícím se výkladem dějin – historik je doslova vybízen k reakci.

Osobnosti Gustáva Husáka jsem se věnoval devět let, zvolil jsem si ho jako téma svých vysokoškolských absolventských výstupů. V diplomové práci jsem se snažil rekonstruovat, jak se Husák stal „buržoazním nacionalistou“, a podrobně rozebíral jeho kauzu.¹⁸ Husákův příběh mne tenkrát nadchl natolik, že jsem mu zůstal věrný a zapsal se na doktorské studium, cestoval po domácích a zahraničních archivech, knihovnách i pamětnících. Průběžně jsem o něm uveřejňoval dílčí texty a nyní předkládám knihu, která vychází z mé disertace.¹⁹ Cílem bylo splatit historiografický dluh, kdy stále scházela podrobná a zároveň komplexní

¹⁸ Michal MACHÁČEK: *Gustáv Husák v kauze slovenského buržoazního nacionalismu* [diplomová práce] Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2011.

¹⁹ TÝŽ: *Gustáv Husák. Politická biografie se zvláštním zřetelem k česko-slovenským vztahům ve 20. století* [disertační práce], FF UK, Praha 2017.